

Miljöbilssituationen i Sigtuna

7 stjärnor av 10 möjliga

En granskning av Gröna Bilister

September 2008

Innehåll

Miljöbilssituationen i Sigtuna	1
En granskning av Gröna Bilister	1
Innehåll	2
Inledning	3
Kommunala mål och visioner	4
Ekokommun	4
Miljöpolicy	4
Lokala miljömål ³	4
Verksamhetsplan 2008-2010	5
Klimatstrategi	5
Kommunens bilinnehav	5
Upphandling av transporttjänster	6
Utbildning	7
Information och stimulans till medborgarna	7
Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil	7
Ekonomisk stimulans vid användande av miljöbil	8
Bilpool	8
Kommunala föredömen	8
Övrigt miljöarbete	8
Bränsletillgång	9
Slutsatser och rekommendationer	10

Inledning

Växthuseffekten skenar, med snabba klimatförändringar och allt våldsammare väder som följd. Sverige bidrar till denna utveckling främst genom att trafikens utsläpp av koldioxid ökar. Andra sektors utsläpp har däremot stagnerat eller börjat minska. Statens Institut för Kommunikationsanalys (SIKA) har beräknat att trafiksektorns koldioxidutsläpp kommer att öka med 10 procent till år 2010, jämfört med år 1990. Om trafikens utsläpp istället hålls oförändrade, innebär det enligt samma källa att Sveriges totala koldioxidutsläpp minskar med nio procent.

EU har två konkreta mål med bäring på transporter med personbil:

- 1) Använd mängd förnyelsebara drivmedel ska 2010 uppgå till minst 5,75 procent av den totala marknaden för drivmedel.
- 2) Det genomsnittliga utsläppet av fossil koldioxid från personbilar ska 2010 vara max 120 g/km.

Varje land har ett ansvar att leva upp till målen och målen bör också gälla för det lokala miljöarbetet. Riksdag och regering har också slagit fast att det finns ett sektorsansvar, innebärande att även trafikens koldioxidutsläpp måste minska. Detta är desto viktigare eftersom trafikens utsläpp utgör en betydande andel av de sammanlagda koldioxidutsläppen.

Enligt SCB har transportsektorns utsläpp av koldioxid i Sigtuna kommun ökat något under åren 1990 till 2004¹, från 2,6 till 2,8 ton per invånare. De totala utsläppen ökade från 5,0 till 5,3 ton per invånare under samma period. Transportsektorn står således för huvuddelen av ökningen.

Bilismen orsakar stora utsläpp även av andra ämnen som är skadliga för miljö och hälsa. Det rör sig bland annat om kväveoxider, kolväten, marknära ozon och partiklar. Dessa ämnen kan ge upphov till allergier, cancer och skador på växtligheten. Bullerrelaterad stress är ett annat problem med vägtrafiken som är värt att nämna.

Att Arlanda flygplats ligger i kommunen medför att Sigtuna i ovanligt hög grad lider av buller och föroreningar, inte bara från själva flygplanen, utan också från alla lastbilstransporter med flyggods och flygbränsle. Sigtuna kommun är med i Stockholms och Uppsala läns luftvårdsförbund, som kontinuerligt övervakar luftkvalitén i regionen. Det finns ingen mätstation i Sigtuna kommun, men de regionala trenderna är att halterna av partiklar, kväveoxider och ozon varken ökar eller minskar, medan halten av svaveldioxid har sjunkit markant de senaste tjugo åren.

Gröna Bilister granskar vilket ansvar kommuner tar för att minska bilismens miljö- och hälsopåverkan, kombinerat med en granskning av andra tongivande aktörer inom kommunen. Granskningen tjänar som vägledning för de lokala aktörer som vill bidra aktivt till ett bättre lokalt miljöarbete inom bilismens område.

Per Östborn och Mattias Goldmann

Gröna Bilister

¹http://www.h.scb.se/scb/bor/scbboju/cgi-bin/bj_mapp.exe/enbal

Kommunala mål och visioner

Kommunala mål för trafikens miljöpåverkan innebär inte i sig någon miljöförbättring – det är praktisk handling som räknas och som Gröna Bilister betygsätter. Men vi presenterar ändå de relevanta kommunala målen, eftersom de har betydelse för:

- Medborgare som kan begära att målen uppfylls.
- Miljöengagerade politiker och tjänstemän som kan hänvisa till antagna mål för att driva igenom en miljöriktig trafikpolitik.
- Oppositionspolitiker som kan bevaka att den politiska majoriteten uppfyller avgivna löften och politiskt beslutade åtgärder.
- Journalister som kan kritiskt granska om beslutade mål uppfylls.

Ekokommun

Sigtuna är en av 71 medlemskommuner i den ideella föreningen Sekom² (Sveriges ekokommuner), som har som mål att alla kommuner ska bli ekologiskt hållbara. Medlemskapet medför inga konkreta förpliktelser, men uttrycker en avsikt att ligga i frontlinjen för miljöarbetet – detta förpliktigar i sig.

Miljöpolicy³

Kommunfullmäktige i Sigtuna antog den 21 oktober 2004 en miljöpolicy som anger de övergripande målen för miljöarbetet. Formuleringar som kan tillämpas på transportsektorn är:

- Vi ska vara föregångare och omsätta miljö- och naturvårdshänsyn i praktisk handling.
- Vi ska välja förnyelsebara alternativ.
- Vi ska förebygga och reducera skadliga utsläpp.
- Vi ska öka miljöanpassningen av de varor och tjänster vi använder.

Lokala miljömål³

Miljömålen antogs av kommunfullmäktige samtidigt som miljöpolicyen. De anger bland annat att kommunen ska verka för att utsläppen av klimatpåverkande gaser minskar. Mer specifika mål är:

- Andelen fordon och maskiner i den kommunala verksamheten som drivs med förnyelsebara bränslen ska öka.
- Utbildning i sparsamt körsätt ska hållas.

²<http://www.sekom.nu/>

³<http://www.sigtuna.se/upload/invanare/miljo%20och%20folkhalsa/Ekokommunen/Miljomal%20och%20miljopolicy.pdf>

- Planering av vägar, bebyggelse och trafik ska miljöanpassas för att utsläppen från transporterna ska reduceras.
- Kommunen ska informera om miljöanpassade färsätt och om transporternas miljöpåverkan.
- Halten av marknära ozon ska inte överskrida 120 mikrogram/m³ som 8-timmarsmedelvärde år 2010.
- År 2010 ska utsläppen av kväveoxider till luft ha minskat med minst 10 % från 1995 års nivå.

Verksamhetsplan 2008-2010⁴

Planen antogs av kommunfullmäktige den 29 november 2007. Bland åtgärder och mål märker vi:

- Kommunens personbilar ska uppfylla Vägverkets definition av miljöbilar.
- Intresset för en kommunal bilpool, gärna i samverkan med organisationer och företag, ska undersökas.
- Kommunledningen ska kräva att SL trafikerar Arlanda dygnet runt, så att det blir problemfritt att arbeta på regionens största arbetsplats utan bil.
- Kommuninvånarna ska erbjudas opartisk och avgiftsfri rådgivning om hur de kan minska sin påverkan på klimatet.
- Kommunstyrelsen ska starta dialog med företag om att öka deras användning av miljöbilar.
- Kommunstyrelsen ska om intresse finns starta kommunala bilpooler i samverkan med organisationer och företag.

Klimatstrategi

För några år sedan togs en klimatstrategi fram. Faktadelen är gedigen, men själva strategin påfallande torftig och vag. I verksamhetsplanen (se ovan) utlovas en revidering. Vi förutsätter att den nya strategin blir fylligare, radikalare och konkretare. Det har skapats ett tillfälligt utvecklingskansli som ska verka under 2008 och 2009 där en av målsättningarna är att förstärka kommunens klimatarbete. Framtagandet av en ny klimatstrategi är ett led i detta arbete.

Kommunens bilinnehav

Kommunens eget bilinnehav är av stor betydelse för bilismens totala miljöpåverkan i kommunen, bl.a. för att:

- Kommunen kan vara föregångare i inköp av miljöbilar och då stimulera den lokala bilhandeln att ta hem och marknadsföra dessa bilar.

⁴<http://www.sigtuna.se/upload/31666/VHP%202008-2010.pdf>

- Kommunen köper tillräckliga volymer bilar för att komma förbi ”hönan och ägget situationen”; privatpersoner kan tvingas avstå från att t.ex. köpa en etanolbil därför att det lokalt saknas tankmöjligheter, men kommunen kan med sina fordon stimulera fram att det etableras sådana tankmöjligheter. Exempelvis har OKQ8 angett att de vid drygt tio etanolbilar på en ort är beredda att erbjuda etanoltank.
- Kommunen serverar normalt sett sina bilar föredömligt, innebärande att det efter ett par år kommer ut miljöbilar i gott skick på andrahandsmarknaden.

Sigtuna kommun äger eller leasar 69 personbilar varav cirka 45 är miljöbilar, vilket motsvarar 65 %. Miljöbilarna är Ford Focus flexifuel (etanol) och Toyota Aygo (bränslesnål bensinbil).

Vid upphandling av leasingbilar krävs fordon som uppfyller Vägverkets definition av miljöbilar. För dieselbilar gäller att utsläppen av partiklar måste understiga 5 mg per km. Vid anbudsförfarandet ges priset och även de fossila koldioxidutsläppen en poäng från 1 till 5. För koldioxidutsläppen gäller att 0-24 g per km ger poängen 5, medan 96-120 g per km ger poängen 1. När anbuderna ska rangordnas får prispoängen vikten 60 % och utsläpps-poängen vikten 40 %. Vad gäller säkerheten krävs minst fyra stjärnor av fem i Euro NCAP:s test.

Önskemål om att använda gasbilar har funnits inom kommunen, men då den enda tankstationen för gas än så länge finns vid Arlanda, har gasbilar bedömts som alltför opraktiska (se avsnitt om bränsletillgång nedan).

Sigtuna kommun har inga förmånsbilar, vilket vi ser som positivt ur miljösynpunkt.

Upphandling av transporttjänster

Genom att ställa miljörelaterade krav när kommunen upphandlar transporter, kan kommunen till en mycket låg kostnad stimulera fram en positiv utveckling. Då t.ex. färdtjänst och skolskjuts vanligen körs av taxibolag, får kraven dessutom effekter på sektorer som kommunen normalt sett inte påverkar. Miljöeffekten blir dessutom stor, eftersom dessa fordon kör väsentligt mer än genomsnittsbilen – en taxibil motsvarar uppemot tio privatägda bilar vad gäller körsträcka och utsläpp.

Vid den senaste upphandlingen av transporttjänster ställde Sigtuna kommun bland annat följande miljökrav:

- Anbudsgivaren skall ha dokumenterade rutiner för att samtliga förare som skall köra på avtalet utbildas i sparsamt körsätt.
- Anbudsgivaren skall vid inköp av nya däck under avtalsperioden köpa i första hand sådana där slitbanegummit är fritt från miljöskadliga oljor (s.k. HA-oljor).
- Samtliga fordon skall drivas med diesel eller bensin av miljöklass 1 eller EU 2005 eller bättre.

Det sista kravet saknar praktisk betydelse då i princip all bensin och diesel som säljs i Sverige är av bästa miljöklass. Den enda skrivelsen i anbudsunderlaget som berörde förnybara bränslen var: ”Anbudsgivare som vill/kan offerera alternativa bränslen skall göra detta alternativt till konventionell drift. Alternativet skall prissättas så att skillnaden mellan alternativen kan utvärderas.”

Utbildning

Många trafikskolor erbjuder kurser i bränslesnål bilkörning. Kursernas effektivitet har undersökts bland annat av Vetlanda kommun. Det visade sig att utbildningen av deras anställda minskade bränsleförbrukningen med 10 – 15 % på lång sikt.

I Sigtuna kommun fanns under år 2007 extra medel avsatta till sådan utbildning. Ett femtiotal anställda utbildades under hösten 2007 och i början av 2008. Tidigare har ett trettiotal anställda på stadsbyggnadskontoret genomgått kurser i bränslesnål bilkörning. På socialförvaltningen har många genomgått den teoretiska delen av utbildningen.

I Märsta erbjuder Connys Trafikskola AB och Ellströms Trafikskola AB kurser i sparsam bilkörning. I Sigtuna stad finns inga trafikskolor anslutna till STR (Sveriges Trafikskolors Riksförbund).

Information och stimulans till medborgarna

Huvuddelen av trafikarbetet genomförs inte av kommunen eller leverantörer, utan av kommunens medborgare. För att minska denna del av trafikens miljöproblem, är det viktigt att stimulera medborgarna att göra rätt. Det innebär bl.a. att:

- Medborgarna bör stimuleras att köra miljöbil.
- Medborgarna bör stimuleras att tanka förnybara bränslen.
- Medborgarna bör informeras om hur man kör snålt och miljövänligt.

När Gröna Bilister har granskat landets kommuner, har vi huvudsakligen funnit följande typer av stimulans till medborgarna:

- Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil, t.ex. delfinansiering av merkostnaden för gasbil eller bränslecheck.
- Ekonomisk stimulans vid användande av miljöbil, t.ex. gratis parkering.
- Information till medborgarna såsom miljöbilsvisningar, nyhetsbrev etc.
- Utbildning till medborgare, t.ex. i sparsam körning.
- Kommunala företrädare som goda föredömen.

Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil

Sigtuna kommun erbjuder ingen ekonomisk stimulans till dem som köper miljöbil, utöver den statliga miljöbilspremien. Ett flertal kommuner har beviljats KLIMP-anslag från Naturvårdsverket för att täcka en del av merkostnaden vid inköp av gasbilar, men Sigtuna kommun har inte vid något tillfälle ansökt om KLIMP-anslag. Nu är denna bidragsform på väg att avvecklas och den sista ansökningsomgången har avslutats.

Ekonomisk stimulans vid användande av miljöbil

Ett trettiotal kommuner i hela landet erbjuder gratis parkering för miljöbilar. Sigtuna hör ännu inte till dem. Att göra parkeringen gratis för bilar som drivs med förnyelsebara bränslen kan vara en värdefull stimulans och uppmuntran under en övergångsperiod. Den kan gärna kombineras med höjda p-avgifter för konventionella bilar för att undvika att kommunen lider ekonomisk förlust.

Bilpool

Studier har visat att man i medeltal minskar sitt bilåkande med ungefär 50 procent när man går med i en bilpool, och en bilpoolsbil ersätter mellan åtta och tolv privatägda bilar⁵.

Det finns ännu ingen bilpool öppen för allmänheten i Sigtuna kommun. I början av hösten kommer dock Sigtuna kommun i samarbete med Sigtunahem att inleda ett försök med en halvöppen bilpool, där kommun och företag använder bilarna på arbetstid, och privatpersoner kan hyra bilarna på kvällen och under helger. I försöksskedet kommer bilpoolen att bestå av fem bilar. Om försöket faller väl ut kommer sedan bilpoolstjänsten att upphandlas av en extern aktör, till exempel Sunfleet eller City Car Club. Alla bilar i poolen kommer att vara miljöbilar.

Den här typen av bilpoolslösning finns i vissa större städer, till exempel i Stockholm, Göteborg och Linköping, men har ännu inte prövats i så små kommuner som Sigtuna. Detta gör projektet särskilt intressant. Om det faller väl ut kan det inspirera många andra mindre kommuner att följa efter. En förstudie visade att det kommunala underlaget är tillräckligt – idag betalar kommunen ut cirka två miljoner kronor i milersättning.

Vid en sondering bland privata företag uttrycktes också ett visst intresse för en bilpool. Luftfartverket är också intresserat. Om bilpoolen skulle få fotfäste på Arlanda – som är en av de största arbetsplatserna i landet – kan de positiva effekterna bli betydande, i form av effektivt resursanvändande och minskad klimatpåverkan.

I försöksskedet kommer de fem bilarna att vara stationerade i Märsta, där efterfrågan bedöms vara störst. Kommunkontoret ligger här, och här finns både boende och andra arbetsplatser.

Kommunala föredömen

Ett sätt för kommunledningen att visa sitt miljöengagemang är att själva köra miljöbil. På så sätt blir de också förebilder för kommuninvånarna. Den enda i Sigtunas kommunstyrelse som använder miljöbil privat är Karolina Windefalk (mp) som kör en Toyota Prius. Hon får därmed tjäna som en första inspirationskälla.

Övrigt miljöarbete

Sigtuna kommun samarbetar sedan några år med Luftfartsverket med målsättningen att minska utsläppen från markbundna transporter till och från Arlanda. Regelbundna klimatmöten arrangeras. Målsättningen är att öka användningen av förnybara bränslen och förbättra möjligheterna att åka kollektivt till och från flygplatsen – bland annat har möjlig-

⁵Se t.ex. <http://www.bilpool.se/index.jsp>.

heten att använda glykol från flygplatsen tillsammans med hushållsavfall för att producera biogas för fordonsdrift studerats. Samarbete med företag som verkar på Arlandaområdet söks, och de stöttas i sitt miljöarbete. Sigtuna kommun är sedan förra året medlem i Arlanda Logistic Networks (ALN) miljögrupp. ALN tillsammans med DHL har nyligen instiftat ett miljöpris. Det kommer att delas ut för första gången i november och ska gå till två eller flera parter på arlandaområdet som tillsammans är drivande i miljöfrågor. I juryn sitter bland annat den kände klimatforskaren Erland Källén (medlem i FN:s klimatpanel).

Bränsletillgång

För att miljöbilen som kan tankas på förnybara bränslen ska ge någon faktisk miljövinst, är det givetvis nödvändigt att den inte tankas med bensin eller diesel. De flesta miljöbilar erbjuder denna möjlighet, oavsett om de är avsedda att köras på etanol, gas eller RME (rapsmetylester). Kommuner kan aktivt medverka till att tankställen etableras, dels genom att själva stå för ett tillräckligt underlag för att något bensinbolag ska erbjuda sig att sälja bränslet (gäller vanligen etanol), dels genom att själv tillverka bränslet (gäller vanligen biogas).

I Märsta kan man tanka etanol E85 på Preem (Stationsgatan 16), på Jet (Söderbyvägen 1) och på Statoil (Vallstavägen 1). Vid Arlanda flygplats kan man tanka biogas på Statoil (Driftvägen 4). Sigtuna kommun har tidigare haft en egen pump med RME.

Tankstället för biogas på Arlanda kom till stånd genom ett samarbete mellan Sigtuna kommun, Statoil och AGA Gas AB och öppnade i februari 2005. Gasen produceras vid Bromma reningsverk av Stockholm Vatten.

Sigtuna kommun har även utrett möjligheten att framställa biogas för fordonsbränsle inom kommunen. Bland annat har möjligheten att använda hushållsavfall och glykol från flygplatsen för att utvinna biogas studerats tillsammans med Luftfartsverket.

Slutsatser och rekommendationer

Sigtuna kommun får betyget 7 av maximala 10 från Gröna Bilister. Kommunen är drivande i flera transportrelaterade miljöfrågor. Bland det positiva i arbetet för att minska bilismens miljöpåverkan märks:

- Att andelen miljöbilar i kommunens bilflotta är hög, cirka 65 %
- Den nära nog ideala upphandlingsformen för bilar, där miljöbilar enligt Vägverkets definition krävs, och där koldioxidutsläppen poängsätts på jämbördig fot med priset. Vid rangordningen av anbuderna viktas sedan de två poängerna i proportionen 40/60.
- Den omfattande utbildningen av kommunanställda i sparsam körning
- Den beslutade försöksverksamheten med en kommunal bilpool med miljöbilar som kommer att vara öppen för allmänheten under kvällar och på helger
- Den aktiva roll kommunen spelade vid etableringen av tankstället för biogas på Arlanda
- Samarbetet med Luftfartsverket om att minska utsläppen från markbundna transporter till och från Arlanda
- Att de som lämnar anbud vid upphandling av transporttjänster som skolskjuts och färdtjänst måste utbilda sina anställda i sparsamt körsätt

Gröna Bilister presenterar 5 huvudsakliga rekommendationer till Sigtuna kommun:

1. Tillämpa ett liknande anbudsförfarande vid upphandling av transporttjänster som vid upphandling av bilar. Kräv miljöfordon för tjänster där passande miljöfordon finns att tillgå, och låt både pris och koldioxidutsläpp ligga till grund för rangordningen av anbuderna.
2. Arbeta vidare för att etablera ett tankställe för lokalproducerad biogas i Märsta och/eller Sigtuna. Utlova gasbilar i den kommunala bilflottan och verka för gasbilar i den beslutade bilpoolen för att garantera tillräckligt underlag.
3. Ge kommuninvånarna mer information om och uppmuntran till miljövänligt bilanvändande. Korttidshyra av en miljöbil i den kommande bilpoolen kan t.ex. vara ett tävlingspris, liksom en kurs i sparsam körning. En bränslecheck för biogas kan vara en uppmuntran för dem som väljer gasbil.
4. Erbjud gratis parkering för alla miljöbilar under en övergångsperiod, kombinerat med höjda p-avgifter för övriga bilar.
5. Uppmuntra bildandet av privata bilpooler med miljöbilar.

Denna rapport är framtagen av Gröna Bilister och är baserad på enkätsvar från Sigtuna kommun, företrädd av Miljöstrateg Helen Ericson, på självständiga granskningar av kommunens dokument samt på samtal med andra aktörer. För ytterligare information, kontakta Per Östborn, per.ostborn@gronabilister.se, eller Mattias Goldmann, mattias.goldmann@gronabilister.se. Se även <http://www.gronabilister.se>.